

บทที่ 4

องค์การจัดการเลือกตั้ง การไต่สวนและดำเนินคดีเลือกตั้ง และการคุ้มครองพยานในประเทศไทย

จากที่ได้ศึกษาในบทที่ผ่านมาเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและการดำเนินคดีเลือกตั้งในต่างประเทศพบว่า ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law เช่น ประเทศอังกฤษ เมื่อมีกรณีคัดค้านผลการเลือกตั้ง เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรม โดยตรง ที่จะพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าว ส่วนประเทศในกลุ่ม Civil Law มีความหลากหลาย กล่าวคือ บางประเทศ เช่น ประเทศอินเดีย และประเทศฟิลิปปินส์ กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทำการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งในชั้นแรก และอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลอีกชั้นหนึ่ง ส่วนบางประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ที่จะพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดโดยตรง ดังนั้น ในบทนี้ จะได้ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้งของประเทศไทย เพื่อทราบถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และบทบาทอำนาจหน้าที่ ตลอดจนถึงกระบวนการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น รวมถึงการคุ้มครองพยานในประเทศไทยด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง กระบวนการดำเนินคดีเลือกตั้ง และการคุ้มครองพยานในประเทศไทยซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 คณะกรรมการการเลือกตั้งในประเทศไทย

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 229 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมาตรา 235 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวถึงเฉพาะการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง ในการจัดการเลือกตั้งดังกล่าว อาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งใน

ที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะที่เกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ดังต่อไปนี้

4.1.1 คณะกรรมการการเลือกตั้ง

1) ที่มาของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง เรียกชื่อย่อว่า “กกต.” เป็นองค์กรอิสระ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 229 กำหนดไว้ว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และมาตรา 235 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งหรือสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี รวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม รวมทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าคณะกรรมการการเลือกตั้ง นั้น เป็นองค์กรที่มีความสำคัญและเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและพัฒนาประชาธิปไตยของชาติ

2) องค์ประกอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอื่นอีก 4 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์¹⁴⁸

3) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของกรรมการการเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 230 ประกอบมาตรา 205 และมาตรา 207 กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้ว่า กรรมการการเลือกตั้ง ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

1. มีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์
2. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
3. มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 205 (1) (4) (5) และ (6) ได้แก่

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

¹⁴⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 229.

(4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 100 ได้แก่

- (1) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- (2) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง
- (3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย
- (4) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

หรือมาตรา 102 (1) (2) (4) (5) (6) (7) (13) หรือ (14) ได้แก่

- (1) ดิถยาสพฤตให้โทษ
- (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้น

แต่ในความคิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 263

(14) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

(5) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(6) ไม่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นของพรรคการเมือง ในระยะสามปีก่อนดำรงตำแหน่ง

4. ไม่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

5. ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ

6. ไม่เป็นพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือไม่เป็นกรรมการ หรือที่ปรึกษาของรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ

7. ไม่ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจ โดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือลูกจ้างของบุคคลใด

8. ไม่ประกอบวิชาชีพอิสระอื่นใด

4) การสรรหาคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 229 กำหนดให้ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกสี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และมาตรา 231 กำหนดเกี่ยวกับกระบวนการสรรหาและการเลือกประธานกรรมการ และกรรมการการเลือกตั้ง ให้ดำเนินการ ดังนี้

1.1 ให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

(1) ประธานศาลฎีกา

(2) ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

(3) ประธานศาลปกครองสูงสุด

(4) ประธานสภาผู้แทนราษฎร

(5) ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

(6) บุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาคัดเลือก 1 คน (ต้องมีใช้ผู้พิพากษาหรือตุลาการ และไม่เป็นกรรมการสรรหา ในองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ในขณะเดียวกัน)

(7) บุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดคัดเลือก 1 คน (ต้องมีใช้ผู้พิพากษาหรือตุลาการ และไม่เป็นกรรมการสรรหา ในองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญในขณะเดียวกัน)

เป็นกรรมการ ทำหน้าที่พิจารณาสรรหาผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 230 ซึ่งสมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 3 คน เสนอต่อประธานวุฒิสภา โดยต้องเสนอพร้อมความยินยอมของผู้ได้รับการเสนอชื่อนั้น มติในการสรรหาต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ในกรณีที่ไม่มีกรรมการสรรหาในตำแหน่งใด หรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ถ้ากรรมการที่เหลืออยู่นั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ให้คณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วยกรรมการสรรหาที่เหลืออยู่ ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 113 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือ ให้กรรมการข้างต้น เลือกกันเองให้กรรมการผู้หนึ่งเป็นประธานกรรมการ

1.2 ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา พิจารณาสรรหาผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 230 ซึ่งสมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 2 คน เสนอต่อประธานวุฒิสภา โดยต้องเสนอพร้อมความยินยอมของผู้นั้น

1.3 การสรรหาตามข้อ 1.1 และข้อ 1.2 ให้ดำเนินการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิเหตุให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ในกรณีที่มีเหตุที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการสรรหาได้ภายในเวลาที่กำหนด หรือไม่อาจสรรหาได้ครบจำนวน ภายในเวลาที่กำหนด ตามข้อ 1.1 ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาสรรหาแทน จนครบจำนวน ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้ครบกำหนดตามข้อ 1.1

1.4 ให้ประธานวุฒิสภาเรียกประชุมวุฒิสภา เพื่อมีมติให้ความเห็นชอบ ผู้ที่ได้รับการสรรหาตามข้อ 1.1 1.2 หรือ 1.3 ซึ่งต้องกระทำโดยวิธีลงคะแนนลับ ซึ่งวุฒิสภาสามารถที่จะเห็นชอบ หรือไม่เห็นชอบรายชื่อทั้งหมด หรือบางส่วนได้

1.5 ในกรณีที่วุฒิสภาให้ความเห็นชอบ ให้ดำเนินการตามข้อ 1.6 ถ้าวุฒิสภาไม่ให้ความเห็นชอบในรายชื่อใด ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้ส่งรายชื่อนั้นกลับไปยังคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้ง หรือประชุมใหญ่ศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เพื่อให้ดำเนินการสรรหาใหม่ หากคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งหรือที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ไม่เห็นด้วยกับวุฒิสภา และมีมติยืนยันตามมติเดิมด้วยคะแนนเอกฉันท์หรือด้วยคะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา แล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการต่อไปตามข้อ 1.6 แต่ถ้ามติที่ยืนยันตามเดิมไม่เป็นเอกฉันท์หรือไม่ได้คะแนนตามที่กำหนดให้เริ่มกระบวนการสรรหาใหม่ ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่มิเหตุให้ต้องดำเนินการดังกล่าว

1.6 ให้ผู้ได้รับความเห็นชอบตามข้อ 1.4 หรือ 1.5 ประชุมและเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการการเลือกตั้ง และแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาทราบ และให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

5) วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 232 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 7 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว การพ้นจากตำแหน่ง นอกจากพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว กรรมการการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น ดังนี้

- (1) ตาย
- (2) อายุครบเจ็ดสิบปีบริบูรณ์
- (3) ลาออก
- (4) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 207

(5) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 234 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

(6) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่ดีที่ยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษความผิดอันได้กระทำโดยประมาทความผิดลหุโทษหรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

(7) ขาดคุณสมบัติและมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 230

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขาดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามหรือกระทำการอันต้องตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาขอให้ส่งคำร้องนั้นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าขาดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ตามมาตรา 233

อนึ่ง ตามมาตรา 233 ยังได้เปิดช่องให้สามารถตรวจสอบคุณสมบัติของกรรมการการเลือกตั้งในภายหลังด้วย กล่าวคือ กรณีกรรมการการเลือกตั้งผู้ใด ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามหรือกระทำการต้องห้ามตามมาตรา 230 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา และให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ภายใน 3 วัน นับแต่วันที่รับคำร้อง เพื่อวินิจฉัยชี้ขาดการพ้นตำแหน่งของกรรมการการเลือกตั้ง

6) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1. อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 235 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้ง หรือการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นรวมทั้งการออกเสียงประชามติ และมาตรา 236 ได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1) ออกประกาศหรือวางระเบียบกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายตามมาตรา 235 วรรคสอง รวมทั้งวางระเบียบเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งและการดำเนินการใด ๆ ของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินการของรัฐ ในการสนับสนุนให้การเลือกตั้งมีความเสมอภาค และมีโอกาสทัดเทียมกันในการหาเสียงเลือกตั้ง

(2) วางระเบียบเกี่ยวกับข้อห้ามในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีขณะอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 181 โดยคำนึงถึงการรักษาประโยชน์ของรัฐ และคำนึงถึงความสุจริต เที่ยงธรรม ความเสมอภาค และโอกาสทัดเทียมกันในการเลือกตั้ง

(3) กำหนดมาตรการและการควบคุมการบริจาคเงินให้แก่พรรคการเมือง การสนับสนุนทางการเงินโดยรัฐ การใช้จ่ายเงินของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการตรวจสอบบัญชีทางการเงินของพรรคการเมืองโดยเปิดเผย และการควบคุมการจ่ายเงินหรือรับเงินเพื่อประโยชน์ในการลงคะแนนเลือกตั้ง

(4) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมายตามมาตรา 235 วรรคสอง

(5) สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายตามมาตรา 235 วรรคสอง

(6) สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใด หน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(7) ประกาศผลการเลือกตั้ง ผลการสรรหา และผลการออกเสียงประชามติ

(8) ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

(9) ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่การสืบสวนสอบสวนหรือวินิจฉัยชี้ขาด

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 241 ยังกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้รับเอกสิทธิ์ที่จะไม่ถูกจับ คุมขัง หรือหมายเรียกไปทำการสอบสวน ในระหว่างที่มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ยกเว้น กรณีที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือในกรณีที่จับในขณะที่กระทำความผิดอีกด้วย

2. อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550

นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งยังมีอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 10 ซึ่งได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งหรือสนับสนุนการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นแล้วแต่กรณี รวมทั้งการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(2) ออกประกาศหรือวางระเบียบกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็น หรือดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติและกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อให้การเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(3) วางระเบียบเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งและการดำเนินการใด ๆ ของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมและกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินการของรัฐในการสนับสนุนให้การเลือกตั้งมีความเสมอภาคและมีโอกาสทัดเทียมกันในการหาเสียงเลือกตั้ง

(4) วางระเบียบเกี่ยวกับการช่วยเหลือในการตรวจสอบการเลือกตั้งตามมาตรา 25

(5) วางระเบียบเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามมิให้ปฏิบัติของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการตอบข้อหาหรือของคณะกรรมการการเลือกตั้งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ โดยต้องตอบข้อหาหรือภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับข้อหาหรือและจะปฏิเสธไม่ตอบข้อหาหรือเพราะเหตุที่เรื่องนั้นยังไม่เกิดขึ้นมิได้

(6) วางระเบียบหรือให้ความเห็นชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีในระหว่างที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ในเรื่อง ดังต่อไปนี้

(ก) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งหรือโยกย้ายข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง หรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่หรือพ้นจากตำแหน่ง หรือให้ผู้อื่นมาปฏิบัติหน้าที่แทน

(ข) ให้ความเห็นชอบในการอนุมัติให้ใช้จ่ายงบประมาณสำรองจ่าย เพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น

(ค) วางระเบียบเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของรัฐหรือบุคลากรของรัฐ เพื่อกระทำการใดซึ่งจะมีผลต่อการเลือกตั้ง หรือให้ความเห็นชอบในการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการรักษาประโยชน์ของรัฐ รวมทั้งคำนึงถึงความสุจริตและเที่ยงธรรมความเสมอภาคและโอกาสทัดเทียมกันในการเลือกตั้ง

(7) กำหนดมาตรการและการควบคุมการบริจาคมเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ ให้แก่พรรคการเมือง การสนับสนุนทางการเงินโดยรัฐ การใช้จ่ายเงินของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการตรวจสอบบัญชีทางการเงินของพรรคการเมืองโดยเปิดเผยและการควบคุมการจ่ายเงินหรือรับเงินเพื่อประโยชน์ในการลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ โดยให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

(8) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(9) ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและการเลือกตั้งแบบสัดส่วน และการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งจัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(10) สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง และวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ หรือกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(11) ส่งเรื่องไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา ในกรณีที่คณะกรรมการเลือกตั้งเห็นว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงหรือส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญในกรณีที่เห็นว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลง

(12) สั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้งหรือสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่ เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

(13) ประกาศผลการเลือกตั้ง ผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา และผลการออกเสียงประชามติ

(14) ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการช่วยเหลือในการตรวจสอบการเลือกตั้งตามมาตรา 25 ทั้งนี้ การจัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

(15) วางระเบียบเป็นแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การสนับสนุนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา หรือการออกเสียงประชามติ

(16) จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและข้อสังเกตเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

(17) ดำเนินการอื่นตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญอื่น หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการเลือกตั้งที่สำคัญอีก 2 มาตรา ได้แก่

1. มาตรา 237 บัญญัติว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดกระทำการ ก่อ หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

ถ้าการกระทำของบุคคลตามวรรคหนึ่ง ปราบกฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารของพรรคการเมืองผู้ใด มีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลยหรือทราบถึงการกระทำนั้นแล้ว มิได้ยับยั้งหรือแก้ไข เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้น กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ตามมาตรา 68 และในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญ

มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองดังกล่าวมีกำหนดเวลาห้าปี นับแต่วันที่ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

2. มาตรา 239 เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งแบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีก่อนการประกาศผลการเลือกตั้ง ให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นที่สุด ส่วนกรณีประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าควรให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา (กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา) หรือศาลอุทธรณ์ (กรณีสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น) แล้วแต่กรณี เพื่อวินิจฉัยว่าควรเลือกตั้งใหม่ หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

ส่วนการสรรหาวุฒิสภาที่เป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าก่อนได้รับการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดกระทำการตามมาตรา 238 ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยพลัน เมื่อวินิจฉัยสั่งการแล้วให้เสนอต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยโดยพลันต่อไป

ทั้งนี้ การลงมติวินิจฉัยสั่งการเรื่องต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา 8 วรรคสอง บัญญัติว่า การลงมติในการประชุมของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้ใช้คะแนนเสียงข้างมาก เว้นแต่ การลงมติวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนการประกาศผลการเลือกตั้ง ให้ใช้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสี่ในห้าของจำนวนกรรมการการเลือกตั้งที่มาประชุม

4.1.2 คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

1) ที่มาของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 14¹⁴⁹ ได้กำหนดให้อำนาจแก่คณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายก็ได้ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทุกจังหวัด และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้แต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดครบทุกจังหวัด ๆ ละ 5 คน เพื่อปฏิบัติหน้าที่แทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการจัดการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น ๆ รวมถึงมีอำนาจสืบสวนสอบสวนเรื่องคัดค้านการเลือกตั้ง

¹⁴⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 14.

2) องค์ประกอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด แต่ละจังหวัดมีจำนวนจังหวัดละ 5 คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด 1 คน และกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอีก 4 คน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งแต่งตั้งจากผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ โดยใช้วิธีการสรรหาและแต่งตั้งจากผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดนั้นเป็นหลักและให้คำนึงถึงความหลากหลายของอาชีพ การมีส่วนร่วมของสตรี และความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลาด้วย ซึ่งกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว¹⁵⁰

3) คุณสมบัติของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 16 กำหนดให้กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่สมัครหรือวันที่ให้ความยินยอมในการเสนอชื่อ

(3) คุณสมบัติอื่นตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดและผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 12 กำหนดให้กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ด้วย ได้แก่

(1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป

(2) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่หรือรับราชการอยู่ภายในเขตจังหวัด

(3) มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลา

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 17 ยังได้กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(1) เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(2) เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นในพรรคการเมืองในระยะห้าปีก่อนดำรงตำแหน่ง

¹⁵⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 15.

(3) เป็นผู้พิพากษา ตุลาการ ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(4) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(5) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต

(6) วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(7) ติดยาเสพติดให้โทษ

(8) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง หรือเสียสิทธิเนื่องจากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

(9) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

(10) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันที่สมัคร หรือวันที่ให้ความยินยอมในการเสนอชื่อ เว้นแต่ ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

(11) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(12) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเนื่องจากจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(14) เคยถูกวุฒิสภามีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งตามมาตรา 274 ของรัฐธรรมนูญ

(15) ลักษณะต้องห้ามอื่นที่อาจมีผลทำให้กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ไม่มีความเป็นกลาง หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด

ตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 13 ได้กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษา กรรมการ หรือเจ้าหน้าที่ตำแหน่งใด ของพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมืองท้องถิ่น

(2) เข้าร่วมกิจกรรม หรือไปทัศนศึกษาดูงาน หรือได้รับสิทธิประโยชน์ใด โดยใช้งบประมาณ หรือเงินของพรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมือง ทั้งระดับชาติและท้องถิ่น

(3) ไม่มีความเป็นกลาง โดยช่วยเหลือ หรือสนับสนุนพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือผู้ที่แสดงตนว่าจะสมัครรับเลือกตั้ง ทั้งระดับชาติและท้องถิ่น โดยมีขอบด้วยอำนาจหน้าที่

4) การสรรหาคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

ตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 18 กำหนดว่า การสรรหากรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ให้ดำเนินการสรรหาโดยวิธีประกาศรับสมัคร

การรับสมัครกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ให้กระทำในกรณีครบวาระการดำรงตำแหน่ง โดยให้มีการประกาศรับสมัครจากบุคคลทั่วไป ก่อนวันครบวาระไม่น้อยกว่าหกสิบวัน และให้มีวันรับสมัครไม่น้อยกว่าห้าวัน โดยให้ยื่นใบสมัครตามแบบ กกต.จว. 1 ทำระเบียบนี้พร้อมด้วยหลักฐานด้วยตนเอง ณ สถานที่ที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกำหนด

บุคคลที่มีสิทธิสมัคร และได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ 12 และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อ 13 มีความเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ รวมทั้งต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ตลอดจนความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลา

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งดังกล่าว ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด แยกออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ ในจังหวัดอื่น และกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. สำหรับจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ตามระเบียบฯ ข้อ 19 กำหนดว่า ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดประกอบด้วย

- (1) ผู้ว่าราชการจังหวัด
- (2) อัยการจังหวัดที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (3) ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดหรือหัวหน้าหน่วยทหารที่มีชั้นยศตั้งแต่พลตรีขึ้นไปที่มีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (4) ผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาลที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (5) อธิการบดีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (6) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (7) ผู้แทนสภาพนายความที่มีอยู่ในจังหวัดนั้นซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (8) ประธานหอการค้าจังหวัด นายสมาคมหรือประธานมูลนิธิที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (9) ผู้แทนองค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดได้รับรองที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน
- (10) หัวหน้าสำนักงานของสื่อมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่ในจังหวัดซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน

(11) ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

2. สำหรับกรุงเทพมหานคร ระเบียบฯ ข้อ 20 กำหนดว่าในกรุงเทพมหานครให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

(1) อัยการสูงสุด

(2) ปลัดกระทรวงมหาดไทย

(3) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

(4) ปลัดกรุงเทพมหานคร

(5) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

(6) ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ

(7) เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

(8) เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

(9) ผู้บัญชาการศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย

(10) ผู้แทนองค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับรองในกรุงเทพมหานครซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน

(11) ผู้แทนสมาคมของสื่อมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพมหานครซึ่งเลือกกันเองเหลือหนึ่งคน

(12) ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร

5) วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำกรุงเทพมหานคร มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว¹⁵¹ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้สืบสวนสอบสวนหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า ขาดคุณสมบัติตามข้อ 12 หรือมีลักษณะต้องห้ามตามข้อ 13 หรือมีความประพฤติส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ หรือกระทำการขัดต่อระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือจริยธรรมของกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือละเลยต่อหน้าที่ หรือไม่อาจปฏิบัติ

¹⁵¹ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดและผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 10.

หน้าที่ได้หรือมีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์แห่งตำแหน่งหน้าที่หรือแก่องค์กรโดยรวม

(4) คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีมติให้พ้นจากตำแหน่งกรณีไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินการปฏิบัติงานประจำปีตามข้อ 32 หรือเมื่อเห็นสมควร โดยคะแนนเสียงเอกฉันท์ และได้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้ว

กรณีการพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง ย่อมไม่กระทบถึงการกระทำใด ๆ ที่กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดผู้นั้นได้กระทำไปในหน้าที่ รวมทั้งการได้รับคำตอบแทนก่อนวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี

6) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 คณะกรรมการการเลือกตั้ง อาจมอบหมายให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดปฏิบัติหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) อำนาจการการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ รวมทั้งสนับสนุนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ที่กระทำภายในจังหวัดนั้น

(2) เสนอแนะการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(3) รวบรวมและตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ

(4) เสนอแนะต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อพิจารณาแต่งตั้งบุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การสนับสนุนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา หรือการออกเสียงประชามติ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

(5) แต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลให้ช่วยเหลือการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

(6) ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ การสนับสนุน การสรรหาสมาชิกวุฒิสภา กำกับดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตคณะกรรมการการเลือกตั้งท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด กำกับดูแลการดำเนินงานของพรรคการเมืองหรือสาขาพรรคการเมือง

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชน

เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

(8) ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดและผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 14 กำหนดว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับนโยบายและงานอื่นตามที่กฎหมายกำหนดไว้ภายในเขตจังหวัดของตน ดังต่อไปนี้

(1) อำนาจการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติที่กระทำภายในจังหวัดนั้น

(2) เสนอแนะการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(3) รวบรวมและตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(4) เสนอแนะต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณาแต่งตั้งบุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติ

(5) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติงานประจำปีรวมทั้งแผนหรือโครงการเกี่ยวกับการดำเนินการเลือกตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

(6) ปฏิบัติงานอื่นตามระเบียบ ข้อกำหนด ประกาศ และมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายหรือมีคำสั่ง

(7) กำกับดูแลการปฏิบัติงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และพนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ดังนี้

(ก) สั่งให้ชี้แจงข้อเท็จจริงหรือเรียกรายงาน เอกสาร หรือสถิติใด ๆ มาตรวจสอบ

(ข) แนะนำ ตักเตือน หรือให้ปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินงานที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อการเลือกตั้ง

(ค) สั่งยับยั้งหรือระงับการกระทำที่เห็นว่าจะเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบข้อกำหนด ประกาศและคำสั่งหรือมติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

การกำกับดูแลตาม (7) ให้กระทำในลักษณะเป็นองค์ประชุม และใช้มติเสียงข้างมาก และหากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมีมติให้ดำเนินการกรณีใดกรณีหนึ่งแล้วให้รีบรายงานสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อทราบหรือพิจารณาโดยเร็ว

ในกรณีที่ไม่มีคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่งได้ หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความไม่สุจริตและเที่ยงธรรมได้ คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจมอบหมายให้บุคคลอื่นปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวก็ได้

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดและผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด พ.ศ. 2552 ข้อ 15 กำหนดว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบนี้ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมีอำนาจภายในเขตจังหวัดของตน ดังต่อไปนี้

(1) ให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริง หรือความเห็นในการปฏิบัติงาน หรือส่งเอกสาร หลักฐาน หรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณา

(2) ให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานตาม (1) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หรือบุคคลใด มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงหรือมาให้ถ้อยคำ หรือส่งเอกสารหลักฐานหรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณา

(3) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะบุคคล บุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชนปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมาย

(4) เข้าไปในที่เลือกตั้ง ที่ออกเสียงประชามติ หรือสถานที่นับคะแนนการเลือกตั้งหรือนับคะแนนการออกเสียงประชามติ

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 235 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งทุกระดับ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 14 ให้อำนาจแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เพื่อปฏิบัติหน้าที่แทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการควบคุมและจัดการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น ๆ รวมถึงให้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนและเสนอความเห็นเรื่องคัดค้านการเลือกตั้งทุกระดับ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญในการคัดกรองบุคคลไปเป็นผู้แทนของประชาชน

จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าว ได้กำหนดให้อำนาจหน้าที่อันสำคัญยิ่งแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและจัดการเลือกตั้ง คือ อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งทุกระดับให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นอำนาจกึ่งตุลาการ ดังนั้น บุคคลที่จะมาทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้ง นอกจากคำนึงถึงความหลากหลาย

ของกลุ่มอาชีพบุคคลแล้ว ก็ควรจะกำหนดสัดส่วนให้มีบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายไว้เป็นคุณสมบัติเฉพาะด้วย

แต่จากการศึกษาพบว่าบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ดี คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดก็ดี จะเห็นได้ว่า ไม่ได้มีการกำหนดให้บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายเป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดแต่อย่างใด โดยกำหนดเพียงให้แต่งตั้งจากผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดนั้นเป็นหลัก และให้คำนึงถึงความหลากหลายของอาชีพ การมีส่วนร่วมของสตรีและความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลาเท่านั้น ส่วนคุณสมบัติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ได้แตกต่างไปจากคุณสมบัติของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 299 กำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกสี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และได้กำหนดคุณสมบัติตลอดจนลักษณะต้องห้ามไว้ในมาตรา 230 โดยมีได้กำหนดว่า ต้องแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายแต่อย่างใด

4.2 การดำเนินคดีเลือกตั้งท้องถิ่นในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศต่าง ๆ ส่วนมาก ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย มีทั้งระบบประธานาธิบดี และระบบรัฐสภา มีการเลือกตั้งหลายรูปแบบ มีทั้งแบบเสียงข้างมากรอบเดียวหรือเสียงข้างมากหลายรอบ และการเลือกตั้งระบบสัดส่วน รูปแบบของการเลือกตั้งในแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันไปตามพัฒนาการของแต่ละประเทศ การเลือกตั้งผู้แทนมาปกครองประเทศแทนประชาชนทั้งหลาย จะต้องมีการนับคะแนนที่ได้มาซึ่งผู้แทนโดยการเลือกตั้ง (Election) ที่เป็นการเลือกตั้งอย่างแท้จริง ตามระบอบประชาธิปไตย ผู้แทนกับการเลือกตั้งจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งบางครั้งอาจเป็นการเลือกตั้งที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้ หากมิได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม การเลือกตั้งที่เป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรมจะต้องมีระบบตรวจสอบและถ่วงดุลที่ดี และได้รับความเชื่อถือจากบรรดาผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น หากมีการกล่าวหาว่าการเลือกตั้งใดมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่จะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้ง ดังต่อไปนี้

4.2.1 การสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

กระบวนการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีขั้นตอนการดำเนินการ¹⁵² ดังต่อไปนี้

1. อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 235 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งทุกระดับ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

2. การยื่นคำร้องคัดค้าน

ผู้คัดค้านต้องทำคำร้องเป็นหนังสือยื่นต่อสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดที่เหตุแห่งการร้องคัดค้านเกิดขึ้น เว้นแต่ในกรณีจำเป็นอาจยื่นที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ได้¹⁵³

¹⁵² มนูญ วิเชษณ์. (2553). “ขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนและการพิจารณาของคณะกรรมการการเลือกตั้ง”. *วารสารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง*, 10, 2. หน้า. 14-15.

¹⁵³ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554

ข้อ 9 คำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพ และมีรายการดังนี้

(1) วัน เดือน ปี ที่ทำคำร้อง

(2) ชื่อ ที่อยู่ และสถานะของผู้ร้อง หากมีหลายคน อาจจัดทำเป็นบัญชีแนบท้ายคำร้อง ก็ได้

(3) ชื่อผู้ถูกร้อง พร้อมที่อยู่และสถานะของผู้ถูกร้อง (ถ้ามี) หากมีหลายคนอาจจัดทำเป็นบัญชีแนบท้ายคำร้องก็ได้

(4) ระบุข้อเท็จจริงของแต่ละข้อกล่าวหา และพฤติการณ์ที่ทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม อันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่ที่เกิดการกระทำ รวมทั้งบุคคลและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(5) ลงลายมือชื่อผู้ร้อง

สำหรับคำร้องเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในหน่วยเลือกตั้งหรือสถานที่นับคะแนนเลือกตั้ง ให้ยื่นพร้อมหลักฐานการทักท้วงเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

ข้อ 10 คำร้องเกี่ยวกับการเลือกตั้งอาจยื่นได้ก่อนวันประกาศผลการเลือกตั้งหรือภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้งหรือวันประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา แล้วแต่กรณี

คำร้องเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งให้ยื่นภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศผล

คำร้องเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งการเลือกตั้งให้ยื่นภายใน 180 วัน นับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง

คำร้องเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ ให้ยื่นภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่การลงคะแนนออกเสียงสิ้นสุดลง

คำร้องคัดค้านการเลือกตั้งอาจยื่นได้ก่อนวันประกาศผลการเลือกตั้งหรือภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง แต่หากเป็นการร้องคัดค้านเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งให้ยื่นได้ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง สำหรับการคัดค้านเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในหน่วยเลือกตั้งหรือสถานที่นับคะแนนเลือกตั้ง ให้ยื่นพร้อมหลักฐานการทักท้วงเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลดังกล่าว ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น ตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดด้วย

3. การพิจารณารับหรือไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน

พนักงานสืบสวนสอบสวนผู้รับผิดชอบจะจัดทำบันทึกเสนอต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เพื่อพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน หากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสั่งรับเป็นเรื่องคัดค้าน ก็จะส่งเรื่องนั้นให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป หากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสั่งไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน ก็จะเสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณา หากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสั่งรับเป็นเรื่องคัดค้าน เรื่องคัดค้านนั้นก็จะถูกส่งให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

คำร้องกรณีคณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่ ให้ยื่นภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลนับคะแนนใหม่

ข้อ 11 ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

(1) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น

(2) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ได้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือผู้สมัครในเขตเลือกตั้งนั้น

(3) การสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ได้แก่ผู้ได้รับการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหา หรือสมาชิกขององค์กรที่เสนอชื่อเข้ารับการสรรหา

(4) การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น กรณีก่อนประกาศผลการเลือกตั้งได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในเขตเลือกตั้งนั้นกรณีหลังประกาศผลการเลือกตั้ง ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสิบคน ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอในเขตเลือกตั้งนั้น

(5) การออกเสียงประชามติ ได้แก่ผู้มีสิทธิออกเสียงในหน่วยออกเสียงนั้น

ข้อ 12 ผู้ร้องต้องยื่นคำร้องด้วยตนเองที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดที่เหตุแห่งการร้องได้เกิด หรืออ้างว่า หรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในจังหวัดนั้น เว้นแต่ในกรณีมีเหตุจำเป็นอาจยื่นที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ได้

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น ผู้ร้องอาจมอบอำนาจให้ผู้รับมอบอำนาจนำคำร้องไปยื่นแทนก็ได้ โดยจะต้องส่งใบมอบอำนาจพร้อมทั้งระบุเหตุผลที่ต้องมีการยื่นคำร้องแทน และต้องแนบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรแสดงตัวอย่างอื่นที่ทางราชการออกให้ ที่มีเลขประจำตัวประชาชนของผู้ร้องและผู้รับมอบอำนาจด้วย

เพื่อส่งต่อไปให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวน ทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป แต่หากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด สั่งไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน ก็จะส่งให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณา หากคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งรับเป็นเรื่องคัดค้าน เรื่องคัดค้านดังกล่าวก็จะถูกส่งกลับไปยังสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เพื่อทำการสืบสวนสอบสวน แต่หากคณะกรรมการการเลือกตั้ง เห็นชอบกับการสั่งไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน ก็ถือว่าการดำเนินการกับเรื่องคัดค้านนั้นเป็นอันสิ้นสุดแล้วแจ้งให้ผู้ร้องทราบ¹⁵⁴

4. การสืบสวนสอบสวน

เมื่อคณะกรรมการได้รับเรื่องคัดค้านจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดแล้ว ให้คณะกรรมการทำการสืบสวนสอบสวนเรื่องคัดค้าน โดยเร็ว แล้วสรุปสำนวนให้แล้วเสร็จภายในยี่สิบวัน หากมีเหตุจำเป็นขอขยายระยะเวลาได้ไม่เกินสองครั้ง ๆ ละไม่เกินสิบห้าวัน¹⁵⁵ โดยจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนพยานหลักฐานฝ่ายผู้คัดค้านหรือพยานหลักฐานที่

¹⁵⁴ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินัยยี่สิบห้า พ.ศ. 2554

ข้อ 17 คำร้องที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือเลขานุการสั่งรับเป็นเรื่องคัดค้านแล้วให้มอบเรื่องคัดค้านให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยพลันและให้ผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำจังหวัดรายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทราบ รวมทั้งรายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

คำร้องที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำ จังหวัดสั่งไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน ให้เสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณา หากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสั่งรับเป็นเรื่องคัดค้าน ให้ส่งเรื่องคัดค้านนั้นให้ผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำจังหวัดเพื่อให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนดำเนินการโดยพลัน

คำร้องที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือเลขานุการสั่งไม่รับเป็นเรื่องคัดค้านให้เสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นชอบไม่รับเป็นเรื่องคัดค้าน ให้แจ้งผู้ร้องทราบ

¹⁵⁵ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินัยยี่สิบห้า พ.ศ. 2554

ข้อ 27 ให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนเรื่องคัดค้านที่ได้สั่งรับเป็นเรื่องคัดค้าน โดยเร็ว แล้วสรุปสำนวนให้แล้วเสร็จภายในยี่สิบวันนับแต่วันที่ ได้รับเรื่องคัดค้านนั้นไว้ดำเนินการ หากไม่แล้วเสร็จให้รายงานพร้อมเหตุผลความจำเป็นต่อประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดหรือกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย หรือเลขานุการหรือผู้ที่เลขานุการมอบหมาย แล้วแต่กรณี เพื่อขออนุมัติขยายระยะเวลาทำการสืบสวนสอบสวนออกไปอีกไม่เกินสองครั้งครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน โดยให้ขอขยายระยะเวลาก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการสืบสวนสอบสวนไม่น้อยกว่าสามวันทำการ

ในกรณีที่การดำเนินการสืบสวนสอบสวนตามวรรคหนึ่งไม่แล้วเสร็จ ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดหรือเลขานุการรายงานพร้อมเหตุผลความจำเป็น เพื่อขออนุมัติขยายระยะเวลาทำการสืบสวนสอบสวนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือกรรมการการเลือกตั้งที่ได้รับมอบหมาย โดยให้ขอขยายระยะเวลาก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการสืบสวนสอบสวนไม่น้อยกว่าสามวันทำการ

สนับสนุนข้อกล่าวหาก่อน ถ้าสืบสวนสอบสวนแล้วไม่มีมูลตามที่กล่าวหา ก็จะเสนอขอกำร้องคัดค้าน แต่หากมีมูลตามที่กล่าวหา ก็จะเสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณาแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกร้อง หรือคณะอนุกรรมการสืบสวนสอบสวนจะแจ้งข้อกล่าวหาเองก็ได้ โดยให้จัดทำบันทึกการแจ้งและรับทราบข้อกล่าวหา หรือเหตุแห่งการร้อง พร้อมกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ให้ผู้ถูกกล่าวหาไปรับทราบข้อกล่าวหา หรือเหตุแห่งการร้อง และให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริง หรือแสดงหลักฐานต่าง ๆ รวมทั้งนำพยานมาให้ถ้อยคำประกอบการแก้ข้อกล่าวหา¹⁵⁶

5. การพิจารณาของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

เมื่อคณะอนุกรรมการสืบสวนสอบสวน ทำการสืบสวนสอบสวนเสร็จสิ้น ก็จะสรุปสำนวนแล้วทำรายงานการสืบสวนสอบสวน เสนอผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด เพื่อมีความเห็นทำรายงานการสืบสวนสอบสวน ทั้งสำนวนที่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและสำนวนที่ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหา เพื่อเสนอคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณาต่อไป

ให้เลขาธิการเสนอสำนวนการสืบสวนสอบสวนเรื่องคัดค้าน ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยชี้ขาดไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อนครบหนึ่งปีนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง ในกรณีมีเหตุขัดข้องไม่อาจดำเนินการได้ ให้เลขาธิการรายงานคณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาเป็นกรณีไป

¹⁵⁶ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554

ข้อ 31 เมื่อคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายผู้ร้องแล้ว มีพยานหลักฐานสนับสนุนพอฟังได้ว่าผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหา ผู้ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ผู้ถูกร้องหรือผู้ใดกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้ก่อให้ผู้อื่นกระทำ สนับสนุน หรือรู้เห็นเป็นใจให้ผู้อื่นกระทำ หรือรู้ว่ามีกรกระทำดังกล่าวแต่ไม่ดำเนินการเพื่อระงับการกระทำนั้น หรือได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น ซึ่งจะมีผลให้มีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง เพิกถอนผลการเลือกตั้ง เลือกตั้งใหม่ นับคะแนนใหม่ หรือสรรหาสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ถูกกล่าวหา แล้วจัดให้มีการแจ้งข้อกล่าวหาหรือแจ้งเหตุแห่งการร้องแก่บุคคลนั้น แล้วแต่กรณี

ให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวน ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือเลขาธิการ แล้วแต่กรณี มีอำนาจในการแจ้งข้อกล่าวหาหรือแจ้งเหตุแห่งการร้อง โดยให้จัดทำบันทึกการแจ้งและรับทราบข้อกล่าวหาหรือเหตุแห่งการร้องพร้อมกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ให้ผู้ถูกกล่าวหาไปรับทราบข้อกล่าวหาหรือเหตุแห่งการร้อง และให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงหลักฐานส่งไปยังผู้ถูกกล่าวหาตามที่อยู่ในหลักฐานใบสมัครหรือหลักฐานของทางราชการหรือโดยวิธีอื่น และแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงสิทธิที่จะให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงและนำพยานหลักฐานมาแสดงแก้ข้อกล่าวหา หรือเหตุแห่งการร้องด้วย

หากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเห็นว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนสอบสวนยังไม่ชัดเจนเพียงพอแก่การพิจารณา ก็มีอำนาจในการที่จะสั่งให้มีการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมได้¹⁵⁷

6. การพิจารณาของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนจากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดแล้ว ก็จะประชุมพิจารณา และจัดทำความเห็นโดยระบุข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ เพื่อเสนอไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาต่อไป โดยมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ใช้มติเสียงข้างมาก¹⁵⁸ หากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

¹⁵⁷ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินัยยี่สิบห้า พ.ศ. 2554

ข้อ 40 เมื่อคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนเสร็จแล้ว ให้ทำรายงานการสืบสวนสอบสวนตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยสรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นประกอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนเสนอต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือเลขาธิการ แล้วแต่กรณี

เมื่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนตามวรรคหนึ่งแล้วให้มีความเห็นพร้อมเหตุผลที่รายงานการสืบสวนสอบสวน แล้วเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาโดยเร็ว

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนจากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ให้พิจารณาและจัดทำความเห็นโดยระบุข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบแล้วเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดโดยเร็ว

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด อาจสั่งให้คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

เมื่อเลขาธิการ ได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนจากคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง หรือได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนตามวรรคสามแล้ว เลขาธิการอาจทำการ หรือสั่งการให้สืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมหรือแจ้งข้อกล่าวหา หรือให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทำการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมหรือแจ้งข้อกล่าวหาก็ได้ แล้วให้เลขาธิการจัดทำความเห็นพร้อมเหตุผลเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง เว้นแต่มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการวินัยยี่สิบห้าให้ดำเนินการตามข้อ 62

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควรหรือมีความจำเป็นเร่งด่วน ให้เสนอสำนวนการสืบสวนสอบสวนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาวินัยยี่สิบห้าได้โดยตรง

¹⁵⁸ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินัยยี่สิบห้า พ.ศ. 2554

ข้อ 51 คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด มีเขตอำนาจพิจารณาคำร้องและปัญหาหรือข้อโต้แย้งจากการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งได้เกิดหรืออ้างว่าหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตจังหวัดนั้น

ในการประชุมคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต้องมีกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมาประชุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ แต่ต้องไม่น้อยกว่าสามคนจึงจะเป็นองค์ประชุม ให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุม ในกรณีที่ประธานกรรมการการเลือกตั้ง

ประจำจังหวัดเห็นว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนสอบสวนยังไม่ชัดเจนเพียงพอแก่การพิจารณา
ก็มีอำนาจในการที่จะสั่งให้มีการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมได้

7. การดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง¹⁵⁹

7.1 ศูนย์รับ-จ่ายสำนวน

เมื่อศูนย์รับ-จ่ายสำนวนได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวน ที่ส่งมาจากสำนักงาน
คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดแล้ว ก็จะพิจารณามอบหมายสำนวนให้แก่พนักงาน
สืบสวนสอบสวน เพื่อตรวจวิเคราะห์สำนวน โดยการมอบหมายสำนวนจะหมุนเวียนกันไป
ไม่สามารถทราบได้เป็นการล่วงหน้าว่าพนักงานสืบสวนสอบสวนคนใด จะได้รับผิดชอบสำนวน
ใด แล้วส่งสำนวนการสืบสวนสอบสวนไปยังสำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัย ที่พนักงาน
สืบสวนสอบสวนผู้รับผิดชอบสำนวนสังกัดอยู่

7.2 สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัย

มอบสำนวนการสืบสวนสอบสวน ที่รับมาจากศูนย์รับ-จ่ายสำนวน ให้พนักงานสืบสวน
สอบสวนตามที่ศูนย์รับ-จ่ายสำนวนระบุชื่อมา เพื่อตรวจวิเคราะห์สำนวนการสืบสวนสอบสวนต่อไป

7.3 พนักงานสืบสวนสอบสวน

ผู้รับผิดชอบตรวจวิเคราะห์สำนวนแล้วจัดทำความเห็นเพื่อเสนอผู้บังคับบัญชา
ที่พนักงานสืบสวนสอบสวนผู้รับผิดชอบสำนวนสังกัด เพื่อมีความเห็นเรียงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

(1) ผู้อำนวยการฝ่ายสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัย

(2) รองผู้อำนวยการสำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัย

(3) ผู้อำนวยการสำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัย

(4) รองเลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้ง ด้านกิจการสืบสวนสอบสวนและ
วินิจฉัย ซึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนเลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อมีความเห็นเสนอ
คณะกรรมการวินิจฉัยเรื่องคัดค้านและปัญหาหรือข้อโต้แย้ง

8. การพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยเรื่องคัดค้านและปัญหาหรือข้อโต้แย้ง

ประจำจังหวัดไม่มาประชุม หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเลือกกรรมการ
การเลือกตั้งประจำจังหวัดคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานที่ประชุม

การลงมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการการเลือกตั้งประจำ
จังหวัดทุกคนที่เข้ามาประชุมต้องลงคะแนนเสียงเพื่อมีมติ ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียง
เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเสียงเป็นเสียงชี้ขาด กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดคนใดมีความเห็นแย้ง ให้ทำความเห็นแย้งไว้

¹⁵⁹ แนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยฯ ได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนแล้ว ก็จะพิจารณา เพื่อมีความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากเห็นสมควรก็สามารถที่จะสั่งให้มีการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมหรือแจ้งข้อหาแก่ผู้ถูกร้องก็ได้¹⁶⁰

เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยพิจารณาเสร็จแล้ว ให้จัดทำความเห็น เสนอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาโดยเร็ว โดยความเห็นของคณะกรรมการวินิจฉัย จะต้องระบุข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ ในกรณีที่อนุกรรมการวินิจฉัยคนใดมีความเห็นแย้ง ให้ทำความเข้าใจแย้งไว้ และต้องลงลายมือชื่อของอนุกรรมการวินิจฉัยที่พิจารณาทุกคน¹⁶¹

9. การพิจารณาของคณะกรรมการการเลือกตั้งและการยื่นคำร้องต่อศาล

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้รับความเห็นของคณะกรรมการวินิจฉัย เลขานุการคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการการสืบสวนสอบสวน แล้วแต่กรณี ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดหรือมีความเห็นโดยเร็ว ซึ่งในการ พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากเป็นกรณีที่ยังไม่ประกาศผลการเลือกตั้งดังกล่าว การวินิจฉัยชี้ขาดคดีของคณะกรรมการการเลือกตั้งถือว่าเป็นที่สุด ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 239 แต่หากคณะกรรมการการเลือกตั้งได้พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด ภายหลังจากที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติโดยเสียงข้างมากกว่า ควรเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือให้มีการเลือกตั้งใหม่ ก็จะต้องส่งเรื่องไปยังสำนักวินิจฉัย

¹⁶⁰ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554

ข้อ 62 ในกรณีที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยตามข้อ 52 ให้เลขานุการเสนอสำนวนการสืบสวนสอบสวนพร้อมความเห็นต่อคณะกรรมการวินิจฉัย เพื่อพิจารณาก่อนที่จะเสนอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณา เว้นแต่คณะกรรมการการเลือกตั้งจะสั่งเป็นอย่างอื่น

ข้อ 63 เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยได้รับสำนวนการสืบสวนสอบสวนตามข้อ 62 แล้วให้พิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

ในการพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัย อาจทำการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติมหรือแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกร้องก็ได้ การดำเนินการดังกล่าวคณะกรรมการวินิจฉัยอาจให้เลขานุการหรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการแทน และบุคคลดังกล่าวอาจมอบหมายให้พนักงานดำเนินการแทนก็ได้

¹⁶¹ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554

ข้อ 64 เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยพิจารณาเสร็จแล้ว ให้จัดทำความเห็นตามแบบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด แล้วเสนอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาโดยเร็ว

ความเห็นของคณะกรรมการวินิจฉัยจะต้องระบุข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ ในกรณีที่อนุกรรมการวินิจฉัยคนใดมีความเห็นแย้ง ให้ทำความเข้าใจแย้งไว้ และต้องลงลายมือชื่อของอนุกรรมการวินิจฉัยที่พิจารณาทุกคน

และคดี สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้จัดทำคำร้องยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้ง สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต่อศาลฎีกา แผนกคดีเลือกตั้ง สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เพื่อพิจารณามีคำสั่งต่อไป¹⁶² ซึ่งแสดงให้เห็นได้จากแผนภาพดังต่อไปนี้

¹⁶² ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554

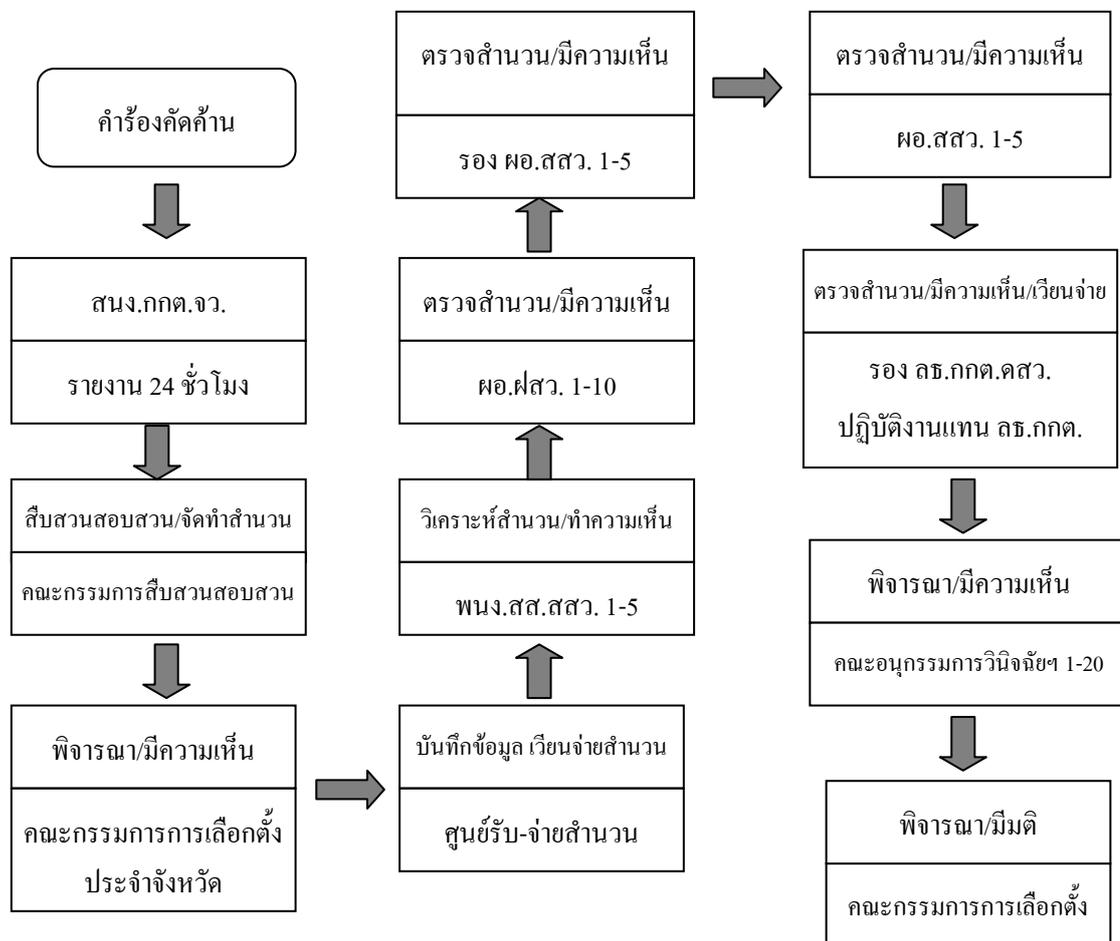
ข้อ 65 เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับความเห็นของคณะอนุกรรมการวินิจฉัยเลขาธิการคณะกรรมการสืบสวนสอบสวน หรือคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด แล้วแต่กรณีให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดหรือมีความเห็น โดยเร็ว

ในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจให้คณะกรรมการช่วยตรวจสอบสำนวนตรวจสอบสำนวนการสืบสวนสอบสวน รวมทั้งรับฟังคำชี้แจงแสดงพยานหลักฐานแทนคณะกรรมการเลือกตั้งและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเลือกตั้งก็ได้

ข้อ 68 เมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใด หรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด กระทำการใด ๆ โดยไม่สุจริตเพื่อที่จะให้ตนเองได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่สุจริต หรือการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือมิชอบด้วยกฎหมาย โดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำ ทั้งนี้ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองให้คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น โดยอนุโลมโดยการยื่นคำร้องต่อศาลตามวรรคหนึ่ง ให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์

ขั้นตอนทั่วไปการดำเนินงานเรื่องร้องคัดค้านการเลือกตั้ง

ภาพที่ 4.1 ขั้นตอนทั่วไปการดำเนินงานเรื่องร้องคัดค้านการเลือกตั้ง

จากการศึกษาระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. 2554 พบว่า ในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีเลือกตั้งของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการสืบสวนสอบสวน สามารถที่จะไปทำการสืบสวนสอบสวนหรือแสวงหาพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากที่ฝ่ายผู้ร้องและผู้ถูกกล่าวหาเสนอเพิ่มเติมได้เองตามที่เห็นสมควร ซึ่งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการมีอิสระในการกำหนดแนวทางการสืบสวนสอบสวนและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ โดยมีได้ถูกจำกัดให้รับฟังข้อเท็จจริงเฉพาะที่ฝ่ายผู้ร้อง และผู้ถูกกล่าวหานำมาเสนอ ประกอบกับพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2545 มาตรา 104 ก็ยังได้บัญญัติว่า “การพิจารณาคำร้องคัดค้านการเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการไต่สวนและแสวงหาหลักฐานทั้งปวงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา” ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า กระบวนการสืบสวนสอบสวนคดีเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีลักษณะค่อนข้างไปในระบบไต่สวน

การกระทำความผิดกฎหมายเลือกตั้ง นอกจากมีโทษทางการเมือง คือ การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่แล้ว กฎหมายยังได้บัญญัติให้มีโทษทางอาญาด้วย โดยการดำเนินคดีต่อบุคคลผู้กระทำความผิดกฎหมายเลือกตั้ง สามารถแยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

1. การดำเนินคดีเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้ง ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. การดำเนินคดีอาญา ตามปกติเมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครคนใด จะสั่งให้ดำเนินคดีอาญาแก่ผู้สมัครหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย และสั่งให้ผู้สมัครที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง (ใบแดง) ชดใช้ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งใหม่ด้วย ซึ่งเป็นคดีแพ่งอีกคดีหนึ่ง ในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว ในทางปฏิบัติหากภายหลังคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้งเพื่อพิจารณาแล้ว หากศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ คณะกรรมการการเลือกตั้งจะจัดส่งสำเนาสำนวนคดีเลือกตั้งดังกล่าว กลับคืนไปยังสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด โดยมอบอำนาจให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดหรือหัวหน้างานสืบสวนสอบสวนหรือพนักงานสืบสวนสอบสวนไปดำเนินร้องทุกข์กล่าวโทษผู้สมัครหรือบุคคลอื่นใดที่เป็นผู้กระทำความผิดต่อพนักงานสอบสวนท้องที่ที่เกิดเหตุ เพื่อดำเนินการสอบสวนและฟ้องคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมต่อไป

ในขั้นตอนการดำเนินคดีเลือกตั้ง เมื่อพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนและการวินิจฉัย

ชี้ขาด พ.ศ. 2554 ซึ่งกำหนดขั้นตอนเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีเลือกตั้งแล้วเห็นว่า ถ้าฟังแต่เพียงการกำหนดให้อำนาจแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด สามารถสั่งให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งพยานหลักฐานใดก็ได้ก็ตาม แต่กลับไม่ปรากฏว่าหากบุคคลดังกล่าวฝ่าฝืนไม่มาตามกำหนดนัด หรือไม่ส่งพยานหลักฐานใด หากได้มีบทบัญญัติกำหนดโทษไว้โดยชัดแจ้งแต่อย่างใด จึงไม่มีสภาพบังคับได้และทำให้คณะกรรมการการเลือกตั้งปราศจากเครื่องมือที่สำคัญในการแสวงหาหรือรวบรวมพยานหลักฐาน และอาจทำให้กระบวนการแสวงหาหรือรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สำหรับหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้งนั้น ปัจจุบันยังไม่พบว่าได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้งไว้โดยชัดแจ้งแต่อย่างใด แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 238 จะกำหนดว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงโดยลับ เมื่อมีกรณีใดกรณีหนึ่งต่อไปนี้ (3) “ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า...” และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2545 มาตรา 96 และมาตรา 97 กำหนดว่า “มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า...” ก็สามารถสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ได้เช่นเดียวกัน แต่ผู้เขียนเห็นว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นเพียงมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้งเท่านั้น กล่าวคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัยดังเช่นในคดีอาญา แต่อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะนำไปสู่การใช้ดุลพินิจสุดท้ายว่า “มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า...” หรือไม่ เห็นว่า ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับฟังหรือชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแต่ละประเภทในสำนวนคัดค้านคดีเลือกตั้งเสียก่อน หากเปรียบเทียบกับหลักการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาหรือคดีแพ่ง รวมทั้งคดีปกครองด้วยแล้ว จะเห็นว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังหรือชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานไว้โดยชัดแจ้ง

จึงเห็นว่า ถ้าฟังเพียงการกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้ง โดยเพียงแค่ว่า “มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า...” โดยปราศจากหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังพยานในคดีเลือกตั้งโดยชัดเจน เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีแพ่งหรือคดีอาญาหรือคดีปกครองด้วยแล้ว อาจทำให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ และหากปราศจากหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้งแล้ว ก็อาจสุ่มเสี่ยงต่อการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ประจำจังหวัด ตลอดจนถึงคณะบุคคลผู้มีหน้าที่ทำการสืบสวนสอบสวนหรือพิจารณาสำนวน คัดค้านการเลือกตั้งทุกฝ่าย จะใช้ความรู้สึกส่วนตัวหรือใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจในการพิจารณาและ วินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้ง ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ก็จะส่งผลให้การพิจารณาเสนอความเห็นและวินิจฉัย ชี้ขาดคดีเลือกตั้ง มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัญหาดังกล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

4.2.2 การไต่สวนคดีเลือกตั้งของศาลอุทธรณ์ แผนกคดีเลือกตั้ง

มาตรา 219 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการเพิกถอน สิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้ วิธีพิจารณาและวินิจฉัย คดีให้เป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยต้องใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดย รวดเร็ว ต่อมาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้กำหนดระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณา และวินิจฉัยคดี ที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภา ท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550 โดยระเบียบดังกล่าว ได้ขยายความหมายของศาลอุทธรณ์ ให้รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้งด้วย ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ และขั้นตอนการดำเนินกระบวนการวินิจฉัยคดีเลือกตั้ง ดังต่อไปนี้

1. อำนาจหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้ง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 239 ให้อำนาจศาลอุทธรณ์ กรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมาธิการการเลือกตั้งเห็นว่า ควรให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ เพื่อวินิจฉัย และให้คำสั่งศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด โดยระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธี พิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งสมาชิก สภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550 ได้ขยายความหมายของศาลอุทธรณ์ให้รวมถึงศาล อุทธรณ์ภาค 1-9 ด้วย

2. ขั้นตอนและผลของการยื่นคำร้องคดีเลือกตั้ง

ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับ การเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550 กำหนดให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว วิธีพิจารณาใดซึ่งระเบียบนี้มีได้

กำหนดไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้¹⁶³ โดยมีขั้นตอนในการยื่นคำร้องคัดค้านการเลือกตั้ง ดังนี้

2.1 ผู้ร้องจะต้องทำคำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันเท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวน 5 ชุด ต่อศาล¹⁶⁴ และการยื่นคำร้อง ให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจ¹⁶⁵

2.2 ศาลต้องตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวันนับแต่วันรับคำร้อง¹⁶⁶

¹⁶³ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 4 วิธีพิจารณาให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว ตามที่กำหนดในระเบียบนี้ วิธีพิจารณาใดซึ่งระเบียบนี้มีกำหนดไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

¹⁶⁴ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 6 คำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพและมีรายการดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง
- (2) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้งและมาตรการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง
- (3) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร
- (4) ลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้กระทำการดังกล่าวมาด้วย

คำร้องที่มีได้ปฏิบัติตามความในวรรคหนึ่ง ศาลอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด ถ้ามิได้ปฏิบัติก็ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องนั้น

คำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันเท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวนห้าชุดต่อศาล

¹⁶⁵ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 8 วรรคสอง การยื่นคำ ร้องตามวรรคหนึ่ง ให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจ

¹⁶⁶ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 8 กรณีมีคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่ หรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลใด ให้ศาลตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวัน นับแต่วันรับคำร้อง

2.3 เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกกล่าวหา หรือมีคำสั่งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนดเมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับ สำเนาคำร้องและยื่นคำคัดค้านแล้วหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคำคัดค้านภายในเจ็ดวันนับแต่วันรับสำเนา คำร้องหรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยเร็ว

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239 กำหนดว่าเมื่อ ศาลอุทธรณ์ได้รับคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว สมาชิกสภาท้องถิ่นและ ผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้น จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าศาลอุทธรณ์ จะมีคำสั่งยกคำร้อง

3. การพิจารณาและวินิจฉัยคดีเลือกตั้ง

3.1 การพิจารณาของศาลให้กระทำโดยเปิดเผย การประกาศกำหนดวันนัดพิจารณา ครั้งแรก ต้องแจ้งให้คู่ความทราบไม่น้อยกว่าห้าวันก่อนวันนัด ให้ปิดประกาศวันเวลานัดพิจารณา ทุกครั้งไว้ที่หน้าศาล คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง บุคคลและหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ ตามที่ ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐาน และคัดค้านพยานหลักฐานของตนเองหรือ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมค่าแถลง แสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว มาพร้อมกับคำร้อง หรือคำคัดค้าน คู่ความอาจยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม พร้อมแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นได้ ตามที่ศาลเห็นสมควร

ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดพิจารณาก็ได้ โดยให้ศาล บันที่รายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ที่คู่ความขอให้มีการไต่สวน หรือที่คู่ความไม่ได้แย้ง พยานหลักฐานใด ๆ ไว้¹⁶⁷

¹⁶⁷ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอน สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 10 การพิจารณาของศาลให้กระทำโดยเปิดเผย

การประกาศกำหนดวันนัดพิจารณาครั้งแรก ต้องแจ้งให้คู่ความทราบไม่น้อยกว่าห้าวันก่อนวันนัด ให้ ปิดประกาศวันเวลานัดพิจารณาทุกครั้งไว้ที่หน้าศาล

ข้อ 11 คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง บุคคลและหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และ มีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดค้านพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้

การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมค่าแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นใน การอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าวมาพร้อมกับคำร้องหรือคำคัดค้านคู่ความอาจยื่นบัญชีระบุพยาน เพิ่มเติมพร้อมแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดพิจารณาก็ได้ โดยให้ศาลบันที่รายละเอียด เกี่ยวกับพยานหลักฐานที่คู่ความขอให้มีการไต่สวนหรือที่คู่ความไม่ได้แย้งพยานหลักฐานใด ๆ ไว้

3.2 ในวันนัดพิจารณา ให้ศาลเริ่มสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ให้ศาลสั่งเลื่อนคดีไปได้ภายในกำหนดเวลาไม่เกินเจ็ดวันศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรให้สืบพยานหลักฐานของผู้ร้องก่อน เสร็จแล้วจึงสืบพยานหลักฐานของผู้คัดค้านต่อไปในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่ผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานในประเด็นต่าง ๆ ให้ได้ความครบถ้วน เว้นแต่ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นก็อาจอนุญาตให้ผู้ร้องหรือผู้คัดค้านซักถามได้ การถามพยานของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านจะใช้คำถามนำก็ได้ ถ้าผู้ร้องไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันนัดพิจารณา ให้ถือว่าไม่ประสงค์ให้ศาลมีคำสั่งตามคำร้องให้ศาลสั่งจำหน่ายคดี ถ้าผู้คัดค้านไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันนัดพิจารณาให้พิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว¹⁶⁸

3.3 ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือในกรณีที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานนั้นร้องขอ และศาลอนุญาต ศาลอาจกำหนดให้พยานบุคคลคนใดที่ต้องมาเบิกความ เสนอบันทึกคำพยานหรือความเห็นต่อศาลตามประเด็นที่ศาลกำหนด หรือที่คู่ความฝ่ายที่ร้องขอกำหนด และศาลอนุญาต โดยให้ส่งต้นฉบับบันทึกคำพยาน หรือความเห็นต่อศาล และสำเนาแก่คู่ความฝ่ายอื่นทราบล่วงหน้าอย่างน้อยสามวันก่อนวันสืบพยานบุคคลนั้น

ในวันนัดสืบพยานบุคคลนั้น ให้พยานผู้ให้ถ้อยคำเบิกความตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของกลุ่มความ และในกรณีพยานผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล หรือมาศาล แต่ไม่ยอมตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของ

¹⁶⁸ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 12 ในวันนัดพิจารณา ให้ศาลเริ่มสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ให้ศาลสั่งเลื่อนคดีไปได้ภายในกำหนดเวลาไม่เกินเจ็ดวัน

ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร

ให้สืบพยานหลักฐานของผู้ร้องก่อน เสร็จแล้วจึงสืบพยานหลักฐานของผู้คัดค้านต่อไปในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่ผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง

ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานในประเด็นต่าง ๆ ให้ได้ความครบถ้วน เว้นแต่ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็น ก็อาจอนุญาตให้ผู้ร้องหรือผู้คัดค้านซักถามได้

การถามพยานของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านจะใช้คำถามนำก็ได้

ถ้าผู้ร้องไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันนัดพิจารณา ให้ถือว่าไม่ประสงค์ให้ศาลมีคำสั่งตามคำร้อง ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดี ถ้าผู้คัดค้านไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันนัดพิจารณาให้พิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว

คู่ความ ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกคำพยานผู้นั้น เป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่ มีพยานหลักฐานอื่นประกอบ และศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะรับฟังบันทึกคำพยานดังกล่าวประกอบพยานหลักฐานอื่นนั้นก็ได้ บันทึกคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้าตามวรรคหนึ่ง เมื่อพยานเบิกความรับรองแล้ว ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยาน และถือว่าได้อ่านคำเบิกความดังกล่าวให้พยานฟังแล้ว เมื่อมีการยื่นบันทึกคำพยานต่อศาลแล้วคู่ความไม่อาจขอลอนบันทึกคำพยานนั้น และให้ถือว่าบันทึกคำพยานดังกล่าว เป็นพยานหลักฐานในคดีแล้ว¹⁶⁹

3.4 ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือในกรณีที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานนั้นร้องขอ และศาลอนุญาต ศาลอาจกำหนดให้พยานบุคคลคนใดเสนอบันทึกคำพยาน หรือความเห็นต่อศาลตามประเด็นที่ศาลกำหนด แทนการมาเบิกความ โดยพยานไม่ต้องมาศาล ภายในเจ็ดวันนับแต่วันทราบคำสั่งศาลก็ได้ ให้ศาลส่งสำเนาบันทึกคำพยานตามวรรคหนึ่งให้คู่ความทราบ หรือมีคำสั่งแจ้งให้คู่ความมารับสำเนาบันทึกคำพยาน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และหากคู่ความตั้งใจคัดค้านข้อเท็จจริงในบันทึกคำพยาน ก็ให้ทำคำคัดค้านเป็นหนังสือ ยื่นต่อศาลภายในสามวัน นับแต่วันที่

¹⁶⁹ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 13 ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือในกรณีที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานนั้นร้องขอและศาลอนุญาต ศาลอาจกำหนดให้พยานบุคคลคนใดที่ต้องมาเบิกความ เสนอบันทึกคำพยานหรือความเห็นต่อศาล ตามประเด็นที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความฝ่ายที่ร้องขอกำหนดและศาลอนุญาต โดยให้ส่งต้นฉบับ บันทึกคำพยานหรือความเห็นต่อศาลและสำเนาแก่คู่ความฝ่ายอื่นทราบล่วงหน้าอย่างน้อยสามวันก่อน วันสืบพยานบุคคลนั้น

บันทึกคำพยานของพยานบุคคลตามวรรคหนึ่งให้มีรายการดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อศาล และเลขคดี
- (2) วัน เดือน ปี และสถานที่ที่ทำบันทึกคำพยาน
- (3) ชื่อและชื่อสกุลของคู่ความ
- (4) ชื่อ ชื่อสกุล อายุ ที่อยู่ อาชีพ และความเกี่ยวข้องกับคู่ความของผู้ให้ถ้อยคำ
- (5) รายละเอียดแห่งข้อเท็จจริง และหรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำ
- (6) ลายมือชื่อผู้ให้ถ้อยคำ

ในวันนัดสืบพยานบุคคลนั้น ให้พยานผู้ให้ถ้อยคำเบิกความตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของคู่ความ และในกรณีพยานผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล หรือมาศาล แต่ไม่ยอมตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของคู่ความ ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกคำพยานผู้นั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่มีพยานหลักฐานอื่นประกอบและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจะรับฟังบันทึกคำพยานดังกล่าวประกอบพยานหลักฐานอื่นนั้นก็ได้

บันทึกคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้าตามวรรคหนึ่ง เมื่อพยานเบิกความรับรองแล้วให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยาน และถือว่าได้อ่านคำเบิกความดังกล่าวให้พยานฟังแล้วเมื่อมีการยื่นบันทึกคำพยานต่อศาลแล้วคู่ความไม่อาจขอลอนบันทึกคำพยานนั้นและให้ถือว่าบันทึกคำพยานดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีแล้ว

ได้รับสำเนาบันทึกคำพยานดังกล่าว ศาลอาจนัดให้พยานผู้ให้ถ้อยคำมาศาลเพื่อตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของคู่ความ ในกรณีเช่นนี้ ถ้าผู้ให้ถ้อยคำไม่มาศาล หรือมาศาลแต่ไม่ยอมตอบข้อซักถามเพิ่มเติมของคู่ความ ให้ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังบันทึกถ้อยคำของผู้นั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่มีพยานหลักฐานอื่นประกอบ และศาลเห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะรับฟังบันทึกคำพยานดังกล่าว ประกอบพยานหลักฐานอื่นนั้นก็ได้

3.5 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคดีใดมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลจะงดการสืบพยานก็ได้ ถ้าผู้ร้องหรือผู้คัดค้านประสงค์จะแถลงการณ์ปิดคดี ให้ทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในห้าวัน นับแต่เสร็จสิ้นการพิจารณา มิฉะนั้น ถือว่าไม่ตั้งใจแถลงการณ์ปิดคดี¹⁷⁰

4. การรับฟังพยานหลักฐาน

ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้งไว้โดยตรง แต่อย่างไร

5. การพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเลือกตั้ง

ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550 ข้อ 18 กำหนดว่า คำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือ และอย่างน้อยต้องกล่าวหรือแสดง

- (1) ชื่อผู้ร้องและผู้คัดค้าน
- (2) ใจความแห่งคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผล
- (3) ลายมือชื่อองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำคำสั่ง

¹⁷⁰ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2550

ข้อ 15 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคดีใดมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลจะงดการสืบพยานก็ได้

ข้อ 16 เมื่อผู้ร้องหรือผู้คัดค้านมีคำขอและอีกฝ่ายหนึ่งไม่คัดค้าน หรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคล หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ โดยระบบการประชุมทางวิดีโอทัศน์ได้ โดยให้ผู้ขอเป็นผู้ดำเนินการเพื่อจัดให้มีการสืบพยาน หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยระบบดังกล่าว และเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งหมด

การสืบพยานหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่ากระทำในห้องพิจารณาของศาล

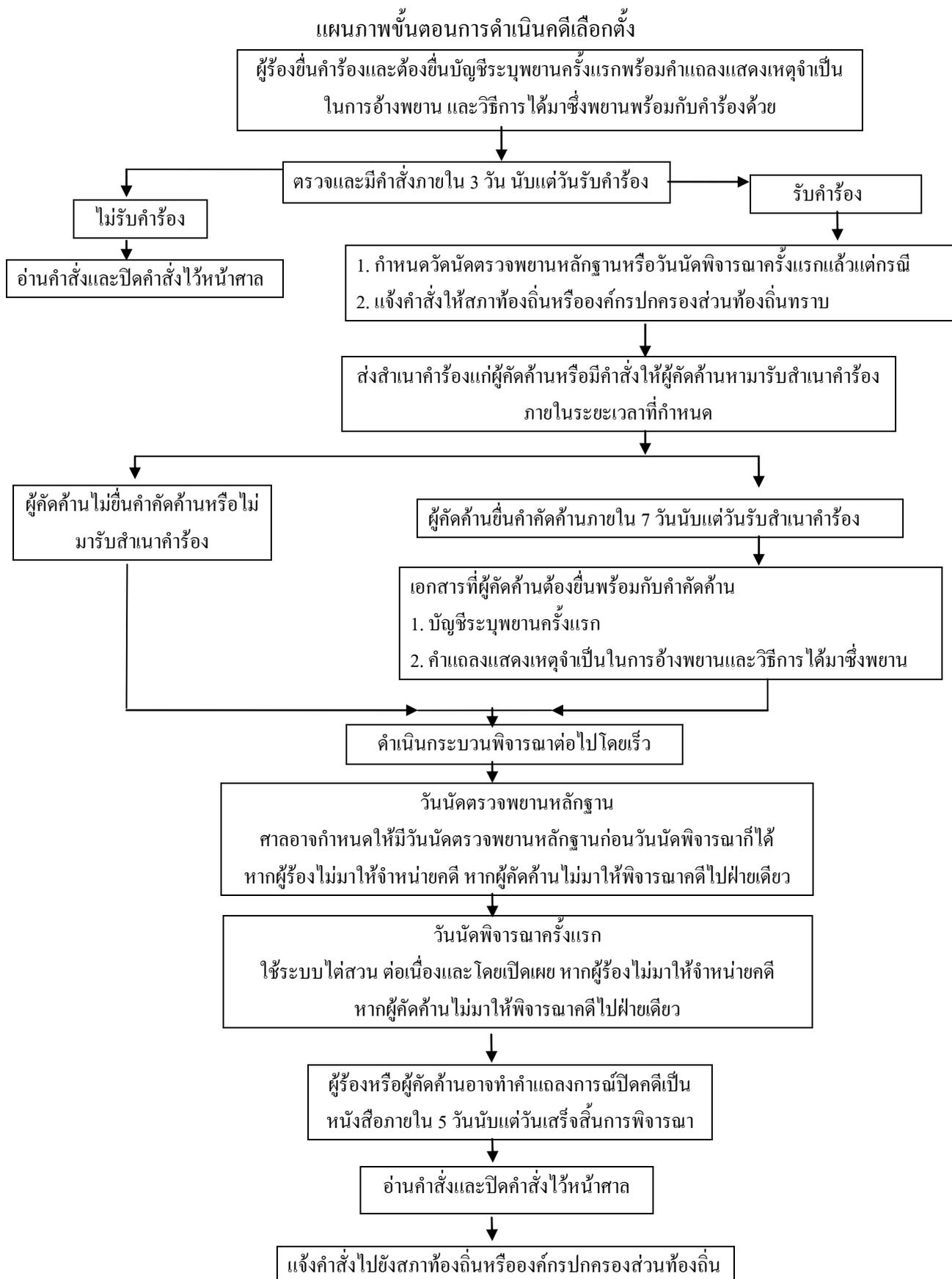
ข้อ 17 ถ้าผู้ร้องหรือผู้คัดค้านประสงค์จะแถลงการณ์ปิดคดี ให้ทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในห้าวันนับแต่เสร็จสิ้นการพิจารณา มิฉะนั้น ถือว่าไม่ตั้งใจแถลงการณ์ ปิดคดี

และข้อ 19 กำหนดว่า ให้ศาลอ่านคำสั่งให้คู่ความฟังและปิดคำสั่งไว้หน้าศาลเพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน และให้คำสั่งนั้นมีผลทันที หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาล ให้ศาลบันทึกไว้ และให้ถือว่าคำสั่งนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด ให้ศาลแจ้งคำสั่งไปยังสภาท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วแต่กรณีโดยเร็ว ตามข้อ 20

กล่าวโดยสรุป ตามระเบียบดังกล่าว ยังไม่ปรากฏหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเลือกตั้ง เช่นเดียวกับระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งดังกล่าวข้างต้น และเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239 วรรคท้าย บัญญัติให้คำสั่งศาลอุทธรณ์ที่ให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นเป็นที่สุด จึงส่งผลให้ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาดังกล่าว ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 แผนกคดีเลือกตั้ง ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายด้วย ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัญหาดังกล่าวอย่างละเอียดในบทต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปเป็นแผนภาพเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดีเลือกตั้งของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4.3 ขั้นตอนการดำเนินคดีเลือกตั้ง

4.3 การคุ้มครองพยานในประเทศไทย

4.3.1 ที่มาในการคุ้มครองพยานในประเทศไทย

การคุ้มครองพยาน เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในระดับสากลและระดับชาติ ดังจะเห็นได้จากอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (UNCAC 2003) ข้อ 32 การคุ้มครองพยานผู้เชี่ยวชาญ และผู้เสียหาย “รัฐภาคีแต่ละรัฐต้องดำเนินการที่เหมาะสมโดยเป็นไปตามระบบกฎหมายภายในของตนและภายใต้วิธีการของตนในการจัดให้มีการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพแก่พยานและผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งให้คำเบิกความเกี่ยวกับความผิดที่กำหนดตามอนุสัญญานี้ และทำที่เหมาะสมแก่ญาติและบุคคลอื่นที่เป็นผู้ใกล้ชิดของบุคคลนั้น ๆ ให้พ้นจากการแค้นหรือข่มขู่ที่อาจเกิดขึ้นได้”¹⁷¹

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้มีการรับรองสิทธิของบุคคลที่เป็นพยานครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 244 กำหนดว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น โดยมีหลักการและเหตุผล คือ เนื่องจากในปัจจุบันพยานยังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่พยานมีความสำคัญยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในทางอรรถคดี เป็นเหตุให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เพื่อเพิ่มความคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ เพื่อกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยาน ซึ่งเชื่อว่ามาตรการคุ้มครองพยานดังกล่าว จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นให้กับพยานและจะช่วยให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้มากยิ่งขึ้น

4.3.2 การคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้นิยามความหมายของพยาน หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริง ต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ที่สำคัญดังต่อไปนี้

¹⁷¹ สำนักงาน ป.ป.ท. (2556). คู่มือมาตรการคุ้มครองพยานเบื้องต้น ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหาร ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. หน้า 1.

4.3.2.1 มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

1) ในกรณีที่พยานไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน แล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย

การคุ้มครองให้พยานได้รับความปลอดภัย ให้รวมถึงการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย เว้นแต่ พยานจะไม่ให้ความยินยอมและการปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 6

2) ในกรณีที่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย และพยานได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้ บังคับแก่บุคคลดังกล่าว ได้ตามความจำเป็นที่เห็นสมควร เว้นแต่ บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม ตามมาตรา 7

4.3.2.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

1) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 8 ได้กำหนดให้พยานในคดีความผิดต่าง ๆ ที่สามารถร้องขอมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานได้ คือ พยานในคดีอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ อาจได้รับความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษได้

(1) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

(2) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา

(3) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหาต่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี หรือ

ความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

(4) คดีความผิดเกี่ยวกับองค์การอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และช่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายความร่วมมือถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีการวางแผนหรือข่ายเป็นขบวนการหรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

(5) คดีความผิดที่อัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น

(6) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยาน

เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า พยานจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย

เมื่อได้รับคำร้องดังกล่าว ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายพิจารณาสั่งการโดยด่วน ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย ก็ให้สั่งให้ใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน มาตรา 9

2) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10 ได้กำหนดให้สำนักงานคุ้มครองพยาน ดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม

(2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยาน หรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยาน เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสามเดือน แต่ไม่เกินสองปี

(3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

(4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม

(5) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

(6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

(7) ดำเนินการอื่นใดในพยานได้รับความช่วยเหลือ ได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่ได้มีการดำเนินการ ตามวรรคหนึ่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามคำขอดังกล่าว โดยให้ถือว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นความลับ และห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

อนึ่ง ในกรณีที่สามมี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย และพยานได้ร้องขอให้นำมาตราการพิเศษ ในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ เว้นแต่ บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม มาตรา 11

3) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 12 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย อาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตราการพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) พยานร้องขอ

(2) พยานไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง หรือระเบียบของกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตราการพิเศษ

(3) พุทธิการณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยของพยานเปลี่ยนแปลงไป และกรณีไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้การคุ้มครองพยานตามมาตราการพิเศษอีกต่อไป

(4) พยานไม่ให้การเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร

(5) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยาน ในความรับผิดชอบแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จอันเนื่องมาจากการเป็นพยานในคดีที่พยานได้รับความคุ้มครอง

4.3.2.3 ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน ดังต่อไปนี้

1) ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยานหรือสามมี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพราะมีการกระทำผิดอาญาโดยเจตนาเนื่องจากการที่พยานจะมาหรือได้มาเป็นพยานบุคคลนั้น มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร มาตรา 15

แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีที่บุคคลดังกล่าว ปฏิเสธการได้รับความคุ้มครองตาม มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 9 หรือ มาตรา 11 แล้วแต่กรณี บุคคลดังกล่าว ไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน

2) เมื่อพยานได้ให้ข้อเท็จจริงต่อ พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือเบิกความต่อศาลแล้ว พยานพึงมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง แต่ในกรณีที่พยานโจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายเป็นโจทก์ หรือเป็นพยานจำเลยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าตอบแทนดังกล่าว แต่ไม่เกินอัตราตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง มาตรา 17

3) หากปรากฏในภายหลังว่าพยานไม่มา ไม่ให้ถ้อยคำหรือเบิกความเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ให้บุคคลนั้นคืนหรือชดใช้ค่าตอบแทนตาม มาตรา 15 หรือ มาตรา 17 หรือคืน หรือชดใช้ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานและบุคคลอื่นตาม มาตรา 18 แล้วแต่กรณี ที่รัฐได้จ่ายไปจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำสั่งจากพนักงานคุ้มครองพยาน

ให้หน่วยงานที่ได้จ่ายค่าตอบแทน หรือค่าใช้จ่ายประสานงานกับสำนักงานคุ้มครองพยาน ในการเรียกคืนหรือเรียกให้ชดใช้ค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายตามวรรคหนึ่ง มาตรา 19